

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Edinburgh'da Gezgin Bir Hayatın Hülyalı Akisleri

Edinburgh, yalnızca bir şehir değil, geçmişle şimdiyi, sanatla hayatı, hayalle gerçeği iç içe geçiren büyülü bir sahnedir. Emre Aracı, yıllar önce öğrencilik günlerini geçirdiği bu tarihî kente yaptığı kısa bir yolculuğun izini sürerken, hem kişisel hatıralarına hem de edebiyat ve müzik dünyasının büyük isimlerine Robert Louis Stevenson, Franz Schubert ve Vaughan Williams'a dair yeni keşifler yapıyor.

Bazen *Andante*'deki yazılarım mı hayatıma yön veriyor, yoksa hayatım mı *Andante*'de kaleme aldığım satırları şekillendiriyor diye emin olmakta zorluk çekiyorum. Nitekim *Andante*'nin geçtiğimiz Şubat sayısında yayımlanan *Fındıkkıran* balesiyle ilgili makaleme son noktayı koymuştum ki kendimi iki günlüğüne İskoçya'nın tarihî başkenti Edinburgh'da buldum. 35 sene önce öğrencilik yıllarımın 53 Frederick Street'te bir dairede geçtiği ve *Andante* sayfalarında pek çok defalar kaleme aldığım Edinburgh'u uçaktan iner inmez gece karanlığında dolaşırken Festival Tiyatrosu'nun camekân vitrininde "en göz alıcı çikolata kutusundan seçilmiş kostümler; sizi düşler diyarına götüren Çaykovski'nin müziği ve klasik bir masalın sayfalarından alınmış bir hikâye" duyurusuyla yine *Fındıkkıran*'la karşılaşmış olmam ve ertesi akşam o temsildeki izleyiciler arasında yerimi alarak, belki de mimarisiyle zaten o balenin sahne tasarımına doğal bir dekor oluşturan, bu harikulâdeler şehrinde Covent Garden'ın baş solistlerinden Nicol Edmonds'ın *Fındıkkıran*'ı dans ettiği İskoç Balesi'nin o kusursuz prodüksiyonunda sanki son yazıma sadece noktalı bir virgül koymuşum da hayatın ve dolayısıyla hakikatin ta kendisi olan o hülyalı akislerine kulak vermeye ve o seslerle yolumu bulmaya devam ediyormuşum gibi hissettim. Bu hissiyat derin bir içsel sorgulama ve birbirini sürekli besleyen bir etkileşim içerisinde yaşamın sanata, sanatın da hayata dokunuşları üzerinden şekillenen bir deneyimi de beraberinde getiriyor gibiydi. Bu deneyim şahsım açısından kesinlikle geçmişin, hem de anın iç içe geçtiği bir şiirsellik taşıyor ve estetik bir duyarlılığa dönüşüyordu.

Estetik zarafetini hiç kaybetmeyen İskoçya'nın tarihî başkenti Edinburgh

Ertesi sabah Abercromby Place'teki 1800 yılında inşa edilmiş tarihî binasında kaldığım The Royal Scots Club'ın ikinci katındaki odamdan perdeyi araladığımda, karşımdaki Queen Street bahçelerinin bir önceki gecenin şiddetli donu nedeniyle âdeta *Fındıkkıran*'ın Kar Ülkesi'ne dönüşmüş bir tablo gibi göründüğünü fark ettim. Bu büyüleyici manzara, New Town'un bozulmamış klasik dönem simetrik mimarisiyle uyum içinde, uzaktaki binaların tepesinden yükselen St Andrew's ve St George's Kilisesi'nin sivri kulesinin siluetiyle tam anlamıyla bir bale sahnesini andırıyordu. "Bu şehri seviyorum ve her zaman seveceğim. Onun hakkında yazıyorum. Onun hakkında hayal kuruyorum. Sokaklarında yürüyorum ve her gün yeni bir şey görüyorum: taş üzerindeki silikleşmiş yazıların hâlâ zar zor okunabilen izlerini; daha önce yanından geçip fark etmediğim bir cepheyi; 60 yıl önce orada yaşamış insanların isimlerinin pirinç levhalara kazındığı, kimsenin dikkatini çekmeyen bir

Robert Louis Stevenson'ın evi, 17 Heriot Row, Edinburgh, © Emre Aracı

kapıyı" diye yazar Sir Alexander McCall Smith Edinburgh'u anlattığı birbirinden güzel fotoğraflarla bezeli kitabı *A Work of Beauty*'de. Bu kısa seyahatimde tanıdığım Sir Alexander'ı Türk okurlar dilimize de çevrilmiş olan *44 Scotland Street* serisinin kitaplarından hatırlayacaklardır; "Edinburgh'da eski büyük burjuvaların kendilerini öğrenciler, şairler ve portre ressamlarıyla yan yana buldukları bohem ve kalabalık bir köşesi"nde geçer bu dizinin romanları. *Fındıkkıran*'ın Kar Ülkesi'ne dönüşmüş o soğuk kış sabahı Abercromby Place'ten çıkıp Heriot Row'da yürürken ben de McCall Smith gibi sevdiğim ve her zaman seveceğim bu şehrin taşları üzerindeki o silik yazıları birer kitabe okurcasına okuyordum. Zira Edinburgh sadece fiziksel bir yer değil, aynı zamanda hayatın dokusunu işleyen bir motif, sürekli keşfedilen bir hazine gibidir.

O sabah Heriot Row'da düşüncelere dalmış bir hâlde yürürken, New Town'un

Robert Louis Stevenson (Sir William Blake Richmond, Milli Portre Galerisi, Londra)

binalarını çevreleyen ikonik siyah demir parmaklıkların üzerindeki, gaz lambalarından dönüştürülmüş, elektrik fenerlerinden birinin üzerinde pirinç bir plaket gözüme ilişti. Plaket *The Lamplighter* adlı bir şiirden bir alıntı taşıyordu. Küçük bir çocuğun akşamları sokak lambalarını yakan Leerie adındaki lambacıya duyduğu hayranlık ve merakı anlatan o şiirin son kıtası, beni 17 numaralı, kırmızı kapılı bir evin önünde durdurmuştu. Şiirin yazarı, geçmiş kuşakların vazgeçilmez kitabı *Define Adası*'nın yaratıcısı Robert Louis Stevenson'dan başkası değildi.

1857'den 1880'e kadar, altı yaşında taşındığı bu evde yaşayan İskoç yazar, akşamları karşılaştığı o manzarada, sanki gökyüzünde yıldızlar yakıyormuşçasına, masumiyetin ve sıradan işlerin şiirsel güzelliğini yüceltmişti. Bu onun için karanlığa karşı bir ışık ve umuttu. Üstelik Leerie, yalnızca fiziksel olarak sokak lambalarını değil, aynı zamanda Stevenson'ın hayal dünyasını da aydınlatıyordu. Şairin dizeleri ve bu şekilde bir sokak yürüyüşü esnasında karşıma çıkmış olması o anda benim de yüreğimde bir ışık yakmıştı. Sağlık sorunlarıyla geçen bir çocukluk ve gençlik dönemi Stevenson'ı seyahate ve yazmaya yönlendirecekti. Edinburgh Üniversitesi'nde avukatlık eğitimi almasına rağmen, edebiyatı tercih etti ve macera romanları, şiirleri ve denemeleriyle 19. yüzyılın en sevilen yazarlarından biri hâline geldi. Hayatının son yıllarını, sağlığına iyi geldiği için yerleştiği Güney Pasifik Okyanusu'ndaki Samoa Adaları'nda geçiren Stevenson, burada "Tusitala" (hikâye anlatıcısı) adıyla tanındı. "Yabancı topraklar yoktur. Yalnızca yolcu o topraklara yabancıdır" sözünü de çok sevdiğim Stevenson, 44 yaşında Samoa Adaları'nda yaşamını yitirmiş olsa da, Heriot Row'da hâlâ yaşıyor gibiydi.

Yüreğimde o gün yanan ışıkla, Stevenson'ın hayatını ve diğer şiirlerini araştırmaya başladım; karşımda bu kez de *The Vagabond (Gezgin)* şiiri belirdi. Doğayla iç içe, tek başına bir yaşam arzulayan bir insanın duygularını derinlemesine işlerken, zorlukları ve belirsizlikleri kabul ederek, dış dünyadan bağımsız bir hayatın sunduğu huzuru ve mutluluğu yücelten bu şiir, sade ve özgür bir yaşamı sürdürme arzusunu en güzel şekilde dile getirir. "Sevdiğim yaşamı ver bana, / Bırak ötekiler akıp gitsin, / Şu neşeli gökyüzü üstümde, / Ve patika yol önümde" dizeleriyle açılır bu şiir; tıpkı Edinburgh'da Stevenson'ı 35 yıl sonra yeniden keşfettiğim o sabah hissettiğim gibi. Üstelik İskoç yazar şiirinin el yazmasının başına da şöyle bir not düşmüştür: "To An Air of Schubert". Bu ifadeden de anlaşıldığı gibi

Franz Schubert'ın liedleri gezgin ruhlu Robert Louis Stevenson'ı derinden etkilemişti

Stevenson şiirini kaleme alırken Schubert'in bir liedinden ilham bulmuştu. Vefatının ardından 1895'te ilk olarak yayımlanan *The Vagabond* bir yıl sonra da *Songs of Travel and Other Verses* toplu şiir kitabında yerini bulacaktı. Stevenson'ın yazarlığının ötesinde bilinmeyen bir özelliği ise 36 yaşından sonra piyano çalmaya ve beste yapmaya başlamış olmasıydı. Chicago'daki Northwestern Üniversitesi'nin kütüphanecisi J. F. M. Russell yıllar boyunca bu dağınık besteleri araştırarak Stevenson'ın 173'ten fazla beste ve aranjmanını bir araya getirdi. *The Vagabond* üzerine kapsamlı bir inceleme de yapmış olan Russell'a göre, bu şiire ilham veren eser, Schubert'in *Winterreise* lied dizisinin yirmi ikinci parçası olan *Muth (Cesaret)* idi.

Aslında bu görüş, ilk kez 1934 yılında Kanadalı yazar John Murray Gibbon tarafından, herhangi bir kanıt sunulmadan ortaya atılmıştı. Gibbon ayrıca Stevenson'ın eski müziklere yeni sözler yazma tutkusunun köklü bir geleneğe dayandığını da

Vaughan Williams'ın The Vagabond şarkısının yer aldığı The Songs of Travel albümü

vurgulamıştı. Ancak Gibbon'ın bu iddiası yıllar sonra Stevenson'ın yanlış deşifre edilen el yazısının çözümlenmesiyle Russell tarafından doğrulanacaktı. Üstelik gezgin ruhlu *Define Adası* yazarının Schubert'in müziğine düşkünlüğü mektuplarından da biliniyordu. Hatta yayımcısı Charles Scribner'a 10 Ekim 1887'de New York eyaletindeki Saranac Gölü'nden yazdığı mektubunda Schubert'in liedlerinin "Peters Edisyonu" notalarını kendisine yollamasını rica etmişti. Stevenson'ın şiiri ile *Muth* şarkısı yan yana incelendiğinde, aralarındaki bağlar oldukça belirgin hâle gelir. Schubert'in liedindeki enerjik ve meydan okuyan ton, Stevenson'ın şiirindeki tutkulu ve özgürlük arayışını dile getiren ifadelerle kusursuz bir uyum içindedir. Her iki eserin ritmik yapısı ise kararlılığı ve özgürlük özlemini güçlü bir şekilde yansıtır. Edinburgh'da yaptığım bir sabah yürüyüşünün açtığı o şiirsel yolculuğun büyüsü karşısında hayrete düşmüştüm, fakat tıpkı o gezgin gibi, bu hülyalı yolculuğun beni bekleyen dokunaklı bir durağı daha olduğunu hissediyordum. Stevenson ile önce Schubert'in *Kış Yolculuğu*'na geri dönmüşken, bu kez kendimi Ralph Vaughan Williams'ın dünyasında buldum. Zira Vaughan Williams, Stevenson'ın bu toplu şiir albümünden ilham alarak, Schubert'in gezgin estetiğine ince göndermelerle pastoral bir zarafet ve derin bir içsel anlam taşıyan *Songs of Travel* adını verdiği bir şarkı dizisi bestelemişti. Bireyin hayat yolculuğundaki macerasını, yalnızlığını ve özgürlük arayışını lirik bir incelikle işleyen Vaughan Williams, bariton ses ve piyano eşlikli bu etkileyici şarkı dizisini *The Vagabond* ile başlayarak 1901-1904 yılları arasında notaya dökmüştü.

Songs of Travel üzerine kapsamlı bir doktora tezi yazan William M. Adams, Ralph Vaughan Williams Derneği'nin Ekim 2002 tarihli 25. sayısında kaleme aldığı uzun inceleme yazısında bu albümün bir hikâyesi olduğunu, ancak bu hikâyenin Stevenson'ın şiirlerinden değil de Vaughan Williams'ın şarkıları sıralama biçiminden doğduğunu yazarken şöyle der: "Ana karakter, ilk şarkıda tanıtılan 'Gezgin'dir. Bu şiir aynı zamanda şiir dizisinin de ilk parçasıdır ve 'Gezgin' yolculuğuna başlamaya hazırdır. Bu, yuvadan ayrılıp kendi yolunu çizmeye can atan, genç bir adamdır. Doğaya ve kadere meydan okuyarak yalnızca bir yol ve gökyüzü ister; geri kalan her şeyi kendi bulabilecek, nehirden ıslattığı ekmeğiyle yetinebilecektir. Gezgin'in karakterinde derin bir meydan okuma ve cesaret duygusu hissedilir. Bu tür bir karakterizasyon, özellikle savaş öncesi İngiltere'de ulusal bir müzik kimliği arayışında olan Vaughan Williams'a çekici gelmiş olabilir". Donmuş topraklar ve sert kış koşullarına rağmen, Stevenson ne sonbahara ne de kışa boyun eğmeyeceğini vurgular. Zenginlik, umut, sevgi ya da dostluk arayışında da değildir; tek isteği, gökyüzü ve önündeki yoldur. Vaughan Williams bu albümdeki seçme parçaların orkestrasyonunu da yapmıştır; dokuz şarkı aslen bariton sesi için yazılmış olsa da tenor düzenlemeleri de bulunmaktadır. Nitekim bana renk paletinde Ian Bostridge'in *Winterreise*'sini andıran ve Chandos etiketiyle yayımlanan tenor James Gilchrist'ın *Songs of Travel* kaydını tercih ediyorum. O kaydı dinlerken *Andante* dergisinin Şubat 2019 tarihli 148. sayısındaki *Schubert'le Çölde Bir "Kış Yolculuğu"* yazım aklıma geliyor. Zira bu küçük bağlantılarda hayatın mesajlarını deşifre edebiliyor ve hatta çemberlerin kapandığını hissedebiliyorum. Dahası, Chandos'tan çıkan albümün kapağında, Vaughan Williams'ı siyah beyaz eski bir fotoğrafında tam bir 'Gezgin' olarak görebiliyorum.

Donmuş bir Edinburgh sabahında St Bernard's Well'e yürüyüş, © Emre Aracı

Bu hislerle, dondan ötürü ayağımın altında çıtırdayan iki yüz yıllık taş kaldırımlara basarak, Heriot Row'dan Leith Irmağı kıyısına doğru ilerliyorum. Sanki Tivoli'deki Vesta Tapınağı'nı Edinburgh'a taşımışçasına, mimar Alexander Nasmyth tarafından 1789'da şifalı bir su kuyusunun üzerine tasarlanan St Bernard's Well'in yolunu tutuyorum. Öğrencilik yıllarımda Pazar öğleden sonraları yanı başında pek çok kez kitap okuduğum, tapınaktaki kaidesinden bana her zaman tebessümle bakan Yunan sağlık tanrıçası Hygeia'yı, o her şeyin donduğu sabah, yine aynı zarafetle buluyorum. Stevenson, Edinburgh hakkında yazdığı kitabında "Bu şehir insanların kalbinde bir bağ kurar; nereye giderlerse gitsinler, aynı zarafete sahip bir başka şehir bulamazlar; nereye giderlerse gitsinler, eski evleriyle gurur duyarlar" diye yazmıştı. Schubert ve Vaughan Williams'ın müziği eşliğinde 53 Frederick Street'i hatırlıyor ve kendi kendime Edinburgh'da gezgin bir hayatın hülyalı akisleri işte bu olmalı diyorum…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.